

mělnické historiografie a v závěru knihy bibliografickou poznámku, suplující alespoň částečně poznámkový aparát.

Po úvodním historiografickým přehledu následují pasáže věnované raně a vrcholně středověkému městu z pera Petra Meduny. Autor se zaměřil na příchod Slovanů, možné souvislosti mezi Canburgem a Mělníkem, přičemž ovšem zachovává sympatickou obezřetnost, dále na počátky zdejšího hradu, původ kněžny Ludmily a problém vztahu mezi Pšovem (Pšovskem) a Mělníkem či na proměny sídelních a mocenských poměrů v oblasti a roli Mělníka ve správním systému přemyslovských Čech. Obecně známý nedostatek písemných pramenů řeší širšími paralelami a nezastupitelným reflektováním závěrů archeologických výzkumů. Adekvátní pozornost je věnována Střezivojově donaci, počátkům mělnické kapituly a jejímu majetkovému zázemí. Meduna zdůrazňuje význam Mělníka pro obchod na Labi a Vltavě. Bylo proto jenom logické, že pod hradem vzniklo během 60. či 70. let 13. století institucionální město, jež záhy svým významem zastínilo sídla okolní. Ačkoliv osobně svobodní, zůstávali Mělničtí podobně jako jiní měšťané pod dohledem panovníkova zástupce na hradě. Ona dichotomie je trefně vyjádřena poznámkou o „*druhém Mělníku*“ (s. 82). Zeměpanské město se silnými vazbami na osoby královen, které posléze došly formálního vyjádření v podobě jeho přináležitosti mezi věnná města, se od závěru 13. a během 14. století rozvíjelo v důležité centrum, čemuž odpovídala patřičná míra autonomie, získaných privilegií a v neposlední řadě vnitřní stratifikace obyvatelstva. Důležitost labsko-vltavské obchodní tepny pro Mělník rozhodně nelze podcenit, avšak v případě obchodu na „*chudším ženichu Vltavy*“ (s. 7) zaujaly přes nesouhlas Mělnických dominantní postavení Litoměřice. Rozmach obchodu nicméně nepřinesl ztrátu částečně zemědělského charakteru města.

Relativně klidná lucemburská desetiletí, kdy králové byli schopni zajistit vnitřní stabilitu přející rozvoji měst a obchodu, byla počátkem 15. věku vystřídána obdobími nestability a změn, jejichž dopad na Mělník přiblížili Vladimír Mach a Jan Kilián. Město po roce 1419 zůstávalo věrné Zikmundovi Lucemburskému, ale už jen geografická blízkost pražské aglomeraci a strategická poloha signalizovaly, že se situace může radikálně proměnit, k čemuž v roce 1421 skutečně došlo a do města byl dosazen jako hejtman Jan

Smiřický ze Smiřic. Přes různé peripetie Mělník v gravitačním poli Prahy zůstal až do vyhlášení kompaktát. Podobně jako ve většině ostatních královských měst posílil v důsledku předchozího neklidného období husitských válek své hospodářské postavení, získal definitivní kontrolu nad rychtou a rozšířil vnitřní samosprávu. Jagellonskou dobu poznamenaly spory se šlechtou, které vrcholily obléháním mělnického hradu roku 1513 a zajetím tamějšího hejtmana. Při zpracování období přelomu 15. a 16. století bylo pro autory zásadním pramenem registrum kšaftovní, jehož využití částečně umožnilo obejít nedostatek ostatních písemných pramenů. Podobně jako v jiných případech došlo v průběhu 15. století k „počeštění“ města, lze doložit poměrně vysokou životní úroveň mělnických elit a odkazy ve prospěch cechů či záduší. Pozornost je dále věnována radním písařům, správě města, soudnictví, sociální stratifikaci, vývoji řemesel, městským vsím, hospodaření města či kapitolám z dějin každodennosti a kulturního života, popřípadě vývoji mělnického školství v předbělohorské době.

Monografie svou koncepcí a členěním přináší čtenáři poučený a kompaktní přehled mělnických dějin. Ocenit je nutno především zevrubnou práci s prameny, zasazení do širšího rámce vývoje měst v Čechách, vyváženost a přehlednost jednotlivých kapitol. Přes peripetie provázející vznik knihy se podařilo připravit a publikovat kvalitní práci. Jestliže v podtitulu zaznívají slova *historie, kultura, lidé*, zaznívají v tomto případě oprávněně.

DAVID NOVOTNÝ

Pavol MALINIÁK, *Človek a krajina Zvolenskej kotliny v stredoveku*,
Fakulta humanitných vied Univerzity
Mateja Bela v Banskej Bystrici,
Banská Bystrica 2009

248 s., ISBN 978-80-8083-914-7

Knihou mladého geografa a historika Pavola Maliniáka, působícího na univerzitě v Banské Bystrici, popisuje vývoj krajiny Zvolenské kotliny od 13. do 16. století. Vymezené území představuje oblast ohraničenou ze všech stran horami, ležící v nadmořské výšce v rozmezí 290–650 m. n. m. s ojedinelými, výše položenými místy. Vzhledem k přírodním podmínkám a bohatému

výskytu rud a drahých kovů se jedná o typickou krajinu výrazně zasaženou změnami při kolonizaci ve 13. století a s měnící se sítí osídlení během celého sledovaného období. Rekonstrukce struktury sídel a analýza jejího vývoje tak logicky tvoří první část Maliniakovy knihy. Následuje popis vývoje správního členění, rekonstrukce přírodních podmínek, vlivu lidské aktivity na krajinu a změn v její podobě. Vymezení tématu a časoprostorového záběru jsou velmi zdařilé, na práci lze dobře navázat komparací s jinými oblastmi a kniha tak slibuje posun v bádání na dosud velmi málo probádaném poli.

Hlavním pramenným zdrojem je bohatý soubor listin obsahující popisy průběhů hranic. Jen část z nich byla vydána a řadu dokumentů Maliniak získal záslužným a časově náročným sběrem materiálu ve slovenských a maďarských archívech a knihovnách. Za značnou slabinu práce na druhé straně považují absenci detailnějšího terénního průzkumu. Stranou autorovy pozornosti zůstal jeden z hlavních informačních zdrojů, který se pro podobné práce naskýtá – současná krajina a zachované relikt její popisované historické podoby. Tento nedostatek se v práci zcela zřejmě projevuje při interpretaci analyzovaných písemných pramenů. Maliniak zejména přeceňuje význam názvosloví užívaného v textech listin. Abychom např. z volby různých slov pro kopcovité útvary mohli vyvozovat, že byly jednotlivé typy kopců a hor od sebe navzájem odlišovány, museli bychom buď analyzovat text jediného autora, nebo mezi sebou porovnávat faktickou podobu různě označovaných krajinných prvků. Jinak lze volbu označení v textech přikládat spíše neustálené terminologii nebo stylu jednotlivých autorů. Řadu krajinných prvků, o nichž Maliniak píše pouze na základě jejich zmínek v písemných pramenech, je vhodné studovat v kombinaci s povrchovým terénním průzkumem – ať už se jedná o síť cest, umělá označení hranic nebo pozůstatky důlní činnosti.

Při analýze topografických údajů z textů listin se autor soustředil na typy míst, přes něž hranice procházely, a nezabýval se přírodními prvky stojícími mimo jejich průběh (příp. je od první skupiny neodlišoval) a dalšími způsoby umožňujícími určit celkovou stranu vymezeného území nebo směr. Také význam některých výsledků jeho analýzy topografických údajů z textů listin považuji za diskutabilní. Zmínky o druhu stromů, ať již osamocených,

nebo tvořících větší porost, jistě dokládají jejich existenci v daném území, zároveň je ale třeba brát v potaz, že patrně znamenají jejich jistou místní výlučnost, o níž autor vůbec neuvažuje – dub v dubovém lese by těžko mohl sloužit jako orientační bod. Přes uvedené výhrady se jedná o velmi zajímavou práci zpracovávající řadu dosud nevyužitých pramenů a badatelům zabývajícím se podobnými tématy v českém prostředí poskytuje výjimečnou možnost vhodné komparace.

TOMÁŠ KLIMEK